

Musik har en værdi

i sig

Svend Brinkmann (f. 1975) har været professor i psykologi på Aalborg Universitet siden 2009. Fra 2012-2015 var han tillige professor II på Universitetet i Bergen, Norge. Hans forskningsinteresser omfatter psykologiens filosofi, moralpsykologi, etik og kulturkritik. Han har skrevet eller redigeret mere end 30 bøger og næsten 200 artikler. Forfatter til en række bøger bl.a. bestsellerne Stå fast (2014), Ståsteder (2016), Gå glip (2017) og Hvad er et menneske? (2019). Han har modtaget flere priser, bl.a. DR's formidlingspris, Rosenkjærprisen samt Gyldendals formidlingspris. Derudover er han skribent og anmelder for Politiken, og han har været vært på forskellige programmer på radio og tv, senest "Brinkmann på Pi" og "Brinkmanns briks".

Svend Brinkmann har guitar, trommer, klaver, saxofon mv. stående i stuen, og han spiller på det meste.

selv

Hvad er dit yndlingsnummer for tiden?

For tiden lytter jeg meget til den gamle country-klassiker Jolene, og indimellem spiller jeg det lidt på min guitar. Nummeret kom frem i min bevidsthed igen, da jeg hørte Miley Cyrus lave en coverversion, hvor hun synger nummeret utrolig smukt. På den måde fandt jeg frem til, at der er et utal af indspilninger af Jolene, og alle versioner giver sangen et nyt og særligt udtryk. I den helt anden ende end Miley Cyrus findes også en udgave, hvor søskendeparret i The White Stripes spiller nummeret på guitar og trommer, mens teksten nærmest skrives ud på en utrolig stærk måde. Så på det sidste har jeg altså lyttet meget til Jolene i rigtig mange forskellige udgaver, som alle kan noget forskelligt. Man siger sommetider om countrymusik, at det kun består af 'tre akkorder og sandheden', og jeg kan godt lide, når musik på den måde bliver skåret ind til de mindste bestanddele og samtidig kan bevæge os. Det behøver ikke være kompliceret musik; men den helt simple musik, som aktiverer helt enkle menneskelige følelser, kan jeg godt lide.

Hvad er det ved netop det nummer, som rører dig?

I dette tilfælde, hvor jeg dykker ned i forskellige versioner, er jeg blevet optaget af, hvordan det ikke nødvendigvis er den kunstner, som skrev nummeret, eller den, som blev mest kendt for det, som har den mest interessante version. De elementer, som jeg godt kan lide ved Jolene, har en del tilfælles med Leonard Cohens musik, som jeg har været fan af siden gymnasiet. Det, som særligt rører mig, er ofte nogle bestemte harmonier i akkordskiftene, som i deres essens er meget simple, men fungerer så godt, at de giver mig gåsehud. Det er svært at forklare med ord, og hvis jeg skal blive bevæget, er det altid godt, hvis det er i mol.

Hvad gør musik for mennesker?

Musik taler til vores følelsesliv. Jeg tror faktisk, at det er den kunstform, der har den mest direkte adgang til vores følelser. Når mennesket lytter til musik, fortolker vi ikke som udgangspunkt. Hvor mange andre kunstformer som billedkunst, film og lyrik ofte vinder noget ved fortolkning, så er det ikke nødvendigvis tilfældet med musik. Musik kan selvfølgelig godt intellektualiseres, men jeg mener, at musik ofte har en mere umiddelbar og direkte appel til os, så vi hurtigere kommer i en modus, hvor vi forstår noget med vores følelser og ikke gennem en intellektuel fortolkning.

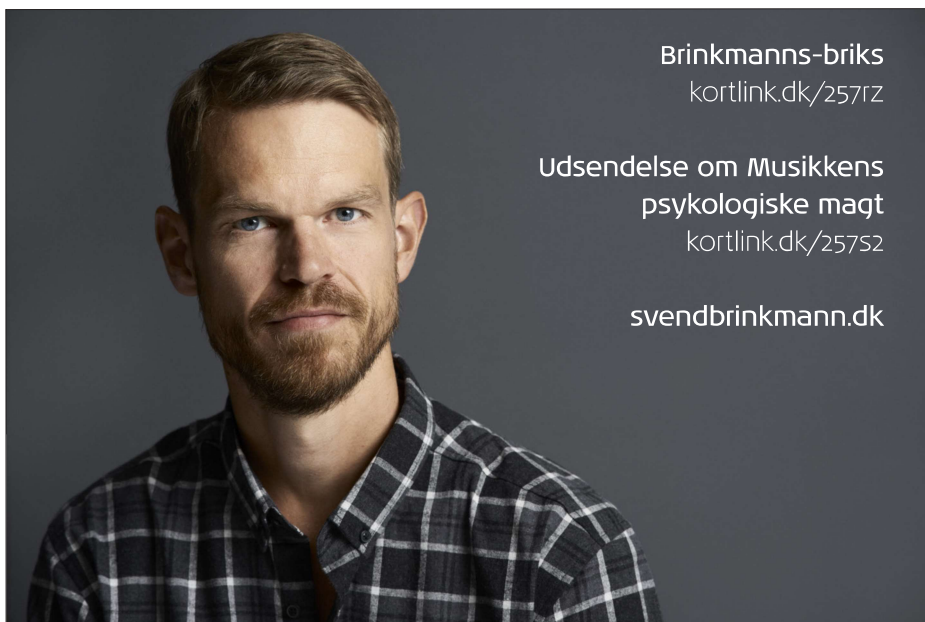
Oplever dybere lag gennem musikken

Blev du også rørt af musik som barn?

Musik havde en anden betydning for mig som barn, end den har i dag. Jeg læste for nyligt om det at blive rørt. Hvor voksne kan blive rørt, foregår det ikke på samme måde hos børn. De græder, hvis de er kede af det; men det er ikke typisk, at børn, som kigger på en solnedgang, får tårer i øjnene. Sådan var det også for mig som barn. Derfor tror jeg også, at det hører voksenlivet til, at man bliver rørt over musik. Som barn kan man sagtens synes, at noget er fedt og har en god rytme, eller at en sang er sørgelig, men ikke på den grundlæggende måde, som kendetegner mit forhold til musik i dag. Det er typisk først, når man bliver teenager og lytter til musik, hvor det bliver til en del af ens identitet, og man kommer i kontakt med nye og dybere lag i tilværelsen gennem musikken.

Man siger sommetider om countrymusik, at det kun består af 'tre akkorder og sandheden', og jeg kan godt lide, når musik på den måde bliver skåret ind til de mindste bestanddele og samtidig kan bevæge os. Det behøver ikke være kompliceret musik; men den helt simple musik, som aktiverer helt enkle menneskelige følelser, kan jeg godt lide.

Brinkmanns-briks
kortlink.dk/2571z

Udsendelse om Musikkens
psykologiske magt
kortlink.dk/2575z

svendbrinkmann.dk

44 Det er typisk først, når man bliver teenager og lytter til musik, hvor det bliver til en del af ens identitet, og man kommer i kontakt med nye og dybere lag i tilværelsen gennem musikken. Det, tror jeg, er, fordi følelseslivet hos det yngre barn ikke er udviklet til at kunne forholde sig til musik på den måde.

Det, tror jeg er, fordi følelseslivet hos det yngre barn ikke er udviklet til at kunne forholde sig til musik på den måde.

Du siger, at det kan være svært at sætte ord på musikalske oplevelser. Vore børn vokser op i en kultur, hvor alt skal evalueres og målsættes. Hvordan kan vi holde fast i de 'ordløse' oplevelser i skolen?

Det er et paradoks. Hvis man tager udgangspunkt i, at oplevelserne er ordløse, så kan de i deres natur ikke beskrives med ord, og så står man over for en umulig opgave. Spørgsmålet er, om man alligevel godt kan give disse oplevelser en form for sprog. Min egen musiklærer i folkeskolen satte os engang til at tegne musik. Vi skulle lytte til et klassisk stykke musik og tegne frit, hvad vi hørte. I og med at der ikke er noget eksplicit meningsskabende i musik, er det associativt, hvad man får tegnet frem. Det er sikkert en ganske almindelig øvelse i skolesammenhæng; men det repræsenterer en måde at dokumentere på, hvad et barn hører og får ud af musikken.

Paradokset understreges af æstetikforskeren Hans Ulrich Gumbrecht, som fremhæver, at der i vores kultur er alt for stort fokus på mening, på hermeneutik og på at finde frem til nogle lag, som skal gives et sprogligt indhold. Han mener, at der er for lidt fokus på 'presence', som er det begreb, han bruger til at repræsentere den umiddelbare reaktion, vi har på en æstetisk oplevelse. Gumbrecht har nogle vidunderlige beskrivelser af, at når han lytter til Mozart-arianer, så føler han oboen på sin hud, og hvordan det forplanter sig i hans krop. Det er et godt billede på, hvordan det ikke er den intellektuelle Gumbrecht, som sidder

og fortolker Mozart, men derimod hans krop, som reagerer på en bestemt måde. Og den modtagelse af musik er utrolig vigtig.

Gåsehud af musikken

Peter Bastian skriver, at den gode undervisning er en bevidsthedstilstand. Hvis formålet i klasseværelset er elevernes umiddelbare reaktion på musikken, har vi så brug for at kunne sætte ord på det?

Jeg synes ikke nødvendigvis, at det at sætte ord på musik står i et modsætningsforhold til den musikalske oplevelse. Vi kan sagtens tale om de erfaringer, vi har, og jeg tror endda også, at vi kan berige os selv ved at få et sprog for det, der sker. At få gåsehud af at høre et stykke musik er en fantastisk erfaring, og den fastholdes nok mere af, at man f.eks. skriver om det efterfølgende. Jeg er ikke bange for, at en sprogliggørelse vil ødelægge noget. Jeg kan derimod godt være bange for, hvis sprogliggørelsen i sig selv bliver formålet med at lytte til musik. Det er meget vigtigt, at det sproglige ikke er målet. Det primære formål er, at få en nærværserfaring – det, Gumbrecht kalder 'presence', og så er sprogliggørelsen bare en måde at tale om det på.

Musik på recept

I dit radioprogram "Brinkmanns briks" har du en udsendelse om musik, hvor bl.a. Lars Ole Bonde medvirker. Han fremhæver, at mennesker, som går regelmæssigt til live-koncerter, har et bedre helbred, end de, som ikke gør. Hvorfor gives live-koncerter ikke på recept?

Det er et interessant perspektiv; men jeg er i tvivl, om det lige netop er live-koncerten, der gør en

forskelse, eller om det i højere grad er det almene i at komme ud i verden og erfare sig selv i den slags aktiviteter. Jeg tror på, at det helt alment psykologisk er godt for os at gøre noget ude i verden og gerne sammen med andre. Det er vigtigt, at vi retter vores opmærksomhed væk fra os selv og mod noget, hvor vi også glemmer os selv. En sådan oplevelse bliver i høj grad muliggjort af god musik og i særdeleshed til gode koncerter, hvor man lader sig opsluge af den høje musik og den intense stemning. Det er den slags situationer, hvor man pludselig opdager, at man står og hopper og bevæger sin krop på måder, som man ellers sjældent gør. Jeg er overbevist om, at det er en helende erfaring, og jeg forstår ikke, hvorfor der ikke findes mere psykologisk forskning i den slags. Samtidig savner jeg også, at det i højere grad bruges terapeutisk. I psykologien har vi en tradition for at invitere mennesker ind på et kontor og sidde og tale om deres liv. Dermed fylder vi folk endnu mere op med sig selv, hvilket naturligvis kan være gavnligt i nogle sammenhænge; men der findes også os, som i højere grad har gavn af at få mindre af os selv og mere af verden.

Skal psykologer ud og spille musik med mennesker?

Jeg ved ikke, om alle psykologer er specielt velegnede lige til at spille musik; men jeg kunne sagtens forestille mig, at nogen ville kunne det. Ligesom vi har gruppeterapeutiske tilbud, kunne man tilbyde samspilsterapi, hvor der blev spillet musik sammen. Min kone synger i kor, og hun oplever i høj grad, hvordan hun kan tage af sted træt og uoplagt, men at de negative følelser forsvinder, når hun synger sammen med andre. Det potentiale kunne psykologer godt tænke i at gøre brug af, så de mennesker, der er i terapi, er sammen om noget fremfor udelukkende at være sammen om sig selv.

Psykiatrisk skadestue

Du nævnte tidligere, at vi forglemmer os selv i musikken. Tror du, børn har samme oplevelse?

Jeg tror godt, at børn også kan opleve at glemme sig selv i musik. Jeg tror desuden - uden at det helt er mit speciale - at børn hurtigere kan komme ind i den tilstand. For børn er det helt naturligt at gå ind i en leg og fordybe sig i den. De har ikke den samme dobbelt-opmærksomhed på sig selv, hvor de forholder sig til, hvad andre tænker om dem, som voksne har tendens til at have. Når børn bliver optaget af noget, så lever de i det. Jeg har nogle

sjove optagelser af mine egne børn som små, hvor de danser rundt og synger med på musik, vi spiller for dem. Når vi viser filmene til børnene i dag, synes de selv, at de var vildt pinlige; men dengang var de bare til stede i øjeblikket. Hvis voksne gerne vil glemme sig selv i den musikalske oplevelse, så skal det i højere grad organiseres - vi tager til kor eller til koncert - men det sker ikke på samme måde helt af sig selv. Hvis vi ser en voksen på gaden, som danser for sig selv, så er det lige før, vi kører vedkommende på psykiatrisk skadestue.

I Brinkmanns briks om musik taler I om Epidaurus, hvor man behandler forskellige lidelser med sang, musik, dans og teater. Hvorfor bliver den tradition ikke vedligeholdt i nutiden?

Det er et godt spørgsmål, som jeg ikke nødvendigvis har et godt svar på. Der er specifikke historiske grunde til, at måden, vi behandler psykiske problemer på, har en medicinsk forskningstradition, der ser på kroppen som en maskine, der skal repareres. I psykologien siger vi, ud fra samme tradition, at det er psyken, der skal repareres - her bruger vi ikke kirurgiske instrumenter eller piller, men derimod samtaleteknikker til at få den andens tanker reprogrammeret. Det er derfor, at vi i psykologien har fået en form for afstandstagen til de mere umiddelbare kropsligt baserede kunstneriske måder at hjælpe mennesker på. Jeg synes dog ikke, at det går så skidt endda med udviklingen; for der eksperimenteres meget i de her år, ikke bare med musikterapi, men også med andre kunstformer i terapien, såsom litteratur i form af ekspressiv skrivning og poesi. Alt dette er der efterhånden meget fokus på også blandt psykologer, hvilket er rigtig godt.

Væk fra ego-opmærksomheden

Hvordan kan musik være med til at styrke et fællesskab, f.eks. i skolesammenhænge?

Jeg er en stor tilhænger af fællessang som noget, der markerer begyndelser på processer, hvor vi skal have en fælles opmærksomhed. I skoler kan det vise sig i form af morgensang. Som barn kan jeg huske, at jeg tit syntes, det var lidt kedeligt, at vi nu skulle synge igen, når jeg hellere ville ud at spille fodbold; men det er en meget fin tradition, at man bruger musikken til at markere, at vi nu skal være sammen om noget. I skolen tænker jeg, at det bringer børnene væk fra ego-opmærksomheden og over mod fællesskabet, samtidig med at det lige renser hovedet for tanker.

 At få gåsehud af at høre et stykke musik er en fantastisk erfaring, og den fastholdes nok mere af, at man f.eks. skriver om det efterfølgende.

 Jeg er overbevist om, at det er en helende erfaring, og jeg forstår ikke, hvorfor der ikke findes mere psykologisk forskning i den slags. Samtidig savner jeg også, at det i højere grad bruges terapeutisk. I psykologien har vi en tradition for at invitere mennesker ind på et kontor og sidde og tale om deres liv.

"Hvad er et menneske?"

I denne bog skriver du om det biologiske menneske: Homo sapiens, det fornuftige: Homo rationalis, det følsomme menneske: Homo sentimentalis, det sociale: Homo socius, fremtidens menneske: Homo futuris, og det troende menneske: Homo religiosus. Hvor er Homo ludens - Det legende menneske?

Der er mange perspektiver på det humane, som ikke er med i bogen, hvoraf homo ludens kunne have været et af dem. Det var et spørgsmål om at vælge nogle perspektiver ud, som jeg syntes maalede et godt billede af mennesket. Det er en umulig opgave at inddrage alle perspektiver og dermed også at se på det hele menneske fra alle sider - vi er nødt til at anlægge nogle perspektiver, og det er det, jeg forsøger at tilbyde i den bog. Samtidig er det kreative og skabende indlejret i alle perspektiver. F.eks. ved homo rationalis (den fornuftige natur) og homo sentimentalis (det følelsesmæssige liv), da det er grundlaget for, at vi kan skabe og være kulturelle væsener. På samme måde er det kreative indlejret i nogle af de andre perspektiver, jeg skriver om. Jeg har dermed ikke ekspliciteret alle menneskelige former; men jeg håber, at det er til stede i alle perspektiverne, at vi er skabende mennesker på både godt og ondt.

"Stå fast"

Hvis man beslutter sig for at 'stå fast' i musisk samspil, bliver det så ikke svært at spille sammen?

"Stå fast" som bogtitel parodierer med omvendt fortegn de mange selvhjælpsbøger, der findes. Derfor skal titlen heller ikke forstås for konkret og ikke anvendes blindt på alle mulige af livets sammenhænge. I så fald ender man jo med slet ikke at kunne bevæge sig. Undertitlen af bogen er "et opgør med tidens udviklingstvang", og det er i forhold til den, at vi skal stå fast. Vi skal stå fast på væsentlige menneskelige anliggender, der trues af en optimeringskultur, og hvor alt konstant skal udvikles og reformeres. I forhold til musik kunne det f.eks. være relevant at stå fast på værdien af musikalsk erfaring, uanset om den erfaring lader sig omsætte i forbedrede resultater i dansk og matematik. Det er det, jeg mener med udtrykket "stå fast", som et opråb om at turde drage nogle grænser og anerkende, at der er noget, som har værdi i vores liv, og som vi skal stå fast på, uanset at det måske ser gammelt eller unyttigt ud med tidens briller.

"Ståsteder"

Du skriver, at i takt med, at vi er blevet rigtig gode til at måle og veje verden, er vi blevet tilsvarende dårligere til at vurdere værdien af det, vi måler og vejer. Hvordan måler og vejer vi de musiske og æstetiske oplevelser i skolesammenhæng?

Jeg synes, der er et stort dilemma her. Man kan godt lave forskning som sandsynliggør, at musik på forskellig vis har en masse gavnlige effekter i vores liv. Flere af de gældende forskere - herunder f.eks. Lars Ole Bonde og Kjeld Fredens - har nogle meget sympatiske synspunkter, hvor det fremhæves, at musik gavner læsning, regning, sundhed med mere. Jeg håber selvfølgelig, at det er sandt; men jeg synes, det er utrolig risikabelt at fremhæve musikkens værdi instrumentelt på den måde. Hele bogen "Ståsteder" handler om, at vi også skal have sprog for det, der har ikke-instrumentel værdi. Det, der har værdi i sig selv. Det mener jeg, at musik har. Jeg ville ikke stoppe med at lytte til eller spille musik, hvis jeg fandt ud af, at det ikke gør mig sundere. Omvendt vil jeg endda sige, at selvom jeg fandt ud af, at musik forkortede mit liv, så ville jeg stadig elske musik og dyrke det. Hvis børn ikke bliver bedre til at læse, skrive og regne af at spille musik, så skal de da alligevel have musikalske erfaringer, fordi det er en dimension i vores liv, som har værdi i sig selv. Problemet er, at i disse år er det meget de instrumentelle argumenter, som overbeviser politikere og embedsmænd, når der skal bevilges penge; men jeg frygter, at instrumentaliseringen af musik er en kortsigtet strategi, hvor vi skyder os selv i foden, hvis ikke vi også kan argumentere for musikkens egen værdi. Jeg vil ikke afvise værdien af den forskningstilgang, hvor man fokuserer på merværdien af musik; men jeg synes ikke, at den forståelse kan stå alene. Vi skal fortsætte med også at insistere på, at musik har en værdi i sig selv.

I forhold til musik kunne det f.eks. være relevant at stå fast på værdien af musikalsk erfaring, uanset om den erfaring lader sig omsætte i forbedrede resultater i dansk og matematik.

"Fællesskab i skolen"

I taler i bogen om fællesskaber og vægtningen af disse. Hvordan tænker du musik og fællesskab i forhold til hinanden?

Når vi synger eller spiller sammen, er det måske det klareste eksempel på det afgørende for fællesskaber: At helheden er mere end summen af de enkelte dele. Sådan er det faktisk med musik i det hele taget. En melodi er større end summen af de enkelte toner, en akkord har en klang, som man ikke kan udgrunde alene ved at forholde sig til dens enkeltelementer, og en gruppe af mennesker, som spiller musik sammen, skaber noget større, end hvad der svarer til deres enkelte bidrag. Så musik er i høj grad et udtryk for det begreb, vi kalder "fællesskabelse" i den bog. Vi talte tidligere om, hvorvidt man risikerer at ødelægge det æstetiske i musik ved at sætte ord på. Jeg tror faktisk, at det ville være gavnligt, hvis man i skolen spiller musik med elever og bagefter har en samtale om, hvad det egentlig er, der foregår, når man spiller sammen. Den refleksion om at deltage i et fællesskab kan med fordel bringes ind i andre aspekter af elevernes liv, hvor der er fokus på, at fællesskaber eksisterer, fordi vi alle sammen bidrager og fordi vi alle sammen skaber det nu og her. Der er virkelig mange gode implikationer, hvad angår fællesskaber i musikken. Samtidig er det skønt, at musik også giver mulighed for den individuelle erfaring, hvor man går rundt med høretelefoner i sin helt egen boble. Det er skønt, at musikken på den måde tilbyder, at man både kan forsvinde i fællesskabet og i sin helt egen verden.

🎵 Hvis børn ikke bliver bedre til at læse, skrive og regne af at spille musik, så skal de da alligevel have musikalske erfaringer, fordi det er en dimension i vores liv, som har værdi i sig selv

Sang"rebus"

Kom, maj, du søde, milde!

Hvilket billede passer **ikke** til sangens 1. vers?

2.

1.

4.

3.

Svaret findes nederst på side 43

